

Kristna friskolerådet

**Handbok för utformning av
konfessionella inslag**

Sven Magnusson

Utvecklingskoordinator Kristna Friskolerådet

20 december 2022

Bakgrund

Från 2 januari 2023 gäller nya bestämmelser i skollagen för konfessionella inslag. Skollagen gör åtskillnad mellan undervisning och utbildning. För skolan innebär detta i princip lektioner (och andra lärtillfällen) respektive övrig skoltid. I förskolan är denna åtskillnad dock inte lika tydlig. Skollagen stipulerar att fristående skolor och förskolor inte får ha konfessionella inslag i undervisningen, men väl i övriga delar av utbildningen, förutsatt att deltagandet är frivilligt, att det erbjuds ett likvärdigt alternativ, samt att vårdnadshavare och elever fått information om inslagen, om att de är frivilliga och om vilket alternativ som erbjuds.

Ur Skollagen kap 1:

7 § Undervisningen vid fristående skolor, fristående förskolor och fristående fritidshem ska vara icke-konfessionell.

7 a § Om huvudmannen för en fristående skola, en fristående förskola eller ett fristående fritidshem har fått godkännande att bedriva utbildningen med konfessionell inriktning, får andra aktiviteter i utbildningen än undervisningen ha en sådan inriktning, med de begränsningar som följer av 7 b och 7 c §§.

7 b § I en utbildning med konfessionell inriktning får undantag från det som anges i 5 § tredje stycket om att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet enbart göras för konfessionella inslag. Deltagandet i konfessionella inslag ska alltid vara frivilligt. Huvudmannen ska försäkra sig om att vårdnadshavare och barn eller elever är införstådda med detta. Ett konfessionellt inslag ska avgränsas från andra aktiviteter i utbildningen. Om det i undantagsfall inte är möjligt att avgränsa ett konfessionellt inslag från en annan aktivitet i utbildningen utan att syftet med aktiviteten går förlorat, får det konfessionella inslaget ingå i aktiviteten. Om ett barn eller en elev inte vill delta i en aktivitet där ett konfessionellt inslag ingår ska barnet eller eleven erbjudas att ta del i en likvärdig aktivitet som inte innehåller sådana inslag.

7 c § Vid fristående förskolor med konfessionell inriktning får konfessionella inslag endast förekomma i begränsad omfattning och vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat barnens vårdnadshavare om. Vid fristående skolor och fristående fritidshem med konfessionell inriktning får konfessionella inslag endast förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen skriftligen har informerat om. Sådan information ska lämnas

till barnets vårdnadshavare, och i mellanstadiet och i högstadiet, även till eleven. I gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska informationen lämnas till eleven och elevens vårdnadshavare.

7 d § Information enligt 7 c § ska innehålla uppgifter om

1. vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma,
2. vilken likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag som erbjuds som ett alternativ till en aktivitet där sådana inslag ingår enligt 7 b § tredje stycket, och
3. en påminnelse om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt enligt 7 b § andra stycket.

Det är framför allt sex frågor som är aktuella med anledning av skollagens reglering:

1. Vad är konfessionella inslag?
2. Vad är undervisning i förskolan?
3. Hur säkerställs frivilligheten?
4. Hur säkerställs informationen till elever och vårdnadshavare?
5. Vad är likvärdiga aktiviteter och hur kan dessa organiseras?
6. Hur kan förskolan/skolan utveckla sin kristna profil inom ramen för lagstiftningen?

1. Vad är konfessionella inslag?

En avgörande fråga är vad konfessionella inslag är. Skollagen definition är *"bekännande eller förkunnande inslag som tillhör en viss religion och som initieras och genomförs av huvudmannen eller på dennes uppdrag"*.

Konfessionell inriktning definieras i skollagen som *"inriktning på verksamhet som innebär att det där förekommer konfessionella inslag"*.

De enda exempel som ges i lagens förarbeten på vad som är konfessionella inslag är *"trosbekännelse, bön eller predikan"*.

Hur är det med bibelberättelser och kristna sånger? Rent kunskapsinhämtande, som vid bibelberättelser, bör förekomma vid alla förskolor och skolor, inte bara med konfessionell profil, om Skollagen ska följas. Se exempelvis läroplanens innehåll för religionsämnet i grundskolan. I centralt innehåll för årskurs 1-3 står det t ex: *"Några högtider, symboler och berättelser inom kristendom, islam och judendom. Några berättelser ur Bibeln och deras innebörder."* Det innebär att detta måste tas upp i alla svenska skolor och ingen anser det vara konfessionellt.

Om den anställde däremot, t.ex. i samband med bibelberättelsen, uttalar sig grundat på sin tro, är det en form av förkunnelse, och därmed ett konfessionellt inslag. Om vi tar bibelns berättelse om hur Jesus välsignar barnen som exempel, så är det icke-konfessionellt om pedagogen ställer frågor till barnen om berättelsen. Att säga att "bibelberättelsen visar att Jesus tycker att varje barn är värdefullt" bör heller inte kunna anses vara konfessionellt, eftersom det är en uppenbar slutsats av texten. Om däremot pedagogen säger att "Gud älskar alla barn" är det ett konfessionellt inslag, eftersom uttalandet grundar sig på tro. Barnens/elevernas egna uttalanden räknas aldrig som konfessionella inslag, i skollagens mening.

Sånger nämns bara som hastigast i förarbetenas beskrivning av konfessionella inslag. I författningskommentaren (Prop. 2021/22:157 sid. 109) står "Även sjungande av religiösa sånger eller recitation av religiösa texter kan innebära bekännande eller förkunnande beroende på ordalydelsen och omständigheterna när detta utförs". Kristna Friskolerådet anförde i vårt remissvar att det behövs en definition av vad som menas med bekännande och förkunnande inslag, men regeringen bemötte detta i sin proposition med att den ansåg att det var tillräckligt med de exempel som gavs; "med bekännande och förkunnande inslag avses t.ex. trosbekännelse, bön eller predikan." Kristna Friskolerådet tolkar detta som att sånger i normalfallet inte ska anses vara konfessionella inslag, men att sånger med mycket tydlig bekännelsekaraktär lär hamna under definitionen.

Regeringens proposition tar också upp hur spontana situationer kan hanteras vad gäller konfessionella inslag: "Det går att variera exemplet så att det är fråga om ett barn som berättar 2 på förskolan att mormor har gått bort och att det är uppenbart att barnet är ledset. Om förskolläraren då, utöver det spontana lärtillfället, frågar om barnet skulle vilja vara med och under förskollärarens ledning be för mormor skulle förskolläraren i den delen erbjuda barnet att delta i ett konfessionellt inslag. Det finns inget som hindrar att förskolläraren på en förskola med konfessionell inriktning gör både och som två åtskilda moment. En förutsättning är dock att huvudmannen har beslutat om att denna typ av konfessionella inslag kan förekomma och har informerat vårdnadshavarna om att konfessionella inslag kan förekomma spontant utifrån en situation när ett barn t.ex. är ledset eller oroligt, samt att det är frivilligt för barnen att delta i inslaget. Om det i stället är barnet som föreslår att barnet och förskolläraren ska be en bön för mormor är det inte fråga om ett konfessionellt inslag då det sker på barnets initiativ

Kontentan är att det endast är en liten del av vad som är kopplat till den kristna profilen, som faller under skollagens definition av konfessionella inslag. Uppmärksammandet av kristna högtider, undervisning om kristen tro och tradition och utlevandet av en kristen människosyn är normalt sett icke-konfessionella uttryck.

2. Vad är undervisning i förskolan?

Undervisning definieras som processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare eller förskollärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till skollagen och som syftar till utveckling och lärande genom att barn eller elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden.

Utbildning definieras som verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt skollagen inom vilken barn eller elever deltar i undervisning och andra aktiviteter.

Skollagens indelning mellan undervisning och utbildning kan i skolan förenklat sägas vara lektioner respektive övriga skoldagen (inklusive skolresor etc.). I förskolan är en sådan uppdelning mycket svårare att göra. Det har resulterat i att en del kommunala inspektörer har kritiserat förskolor med kristen profil för att de över huvud taget haft samlingar med kristet inslag. De har menat att det i förskolans verksamhet inte går att skilja ut sådana samlingar från övrigt i utbildningen, utan att allt ska betraktas som undervisning och att det därmed inte får förekomma konfessionella inslag.

I förarbetena till de nya bestämmelserna tydliggörs att undervisning och andra utbildningsutslag kan förekomma vid en och samma aktivitet, t.ex. en måltid. Det är i stället helt och hållet om inslaget är inriktat mot läroplanens mål (eller andra nationella mål som ansluter till skollagen) som är avgörande. Bön, t.ex. en bordsbön, hamnar därmed alltid utanför undervisningsdefinitionen. Att skilja på vad som utförs av förskollärare respektive annan personal är inte relevant i sammanhanget. En del förskolor har försökt lösa uppdelningen genom att andra än förskollärare hållit i konfessionella inslag, men det är inte det som är meningen här. Poängen är att all undervisning i förskolan (dvs. allt som är inriktat mot läroplansmålen), även om den utförs av en barnskötare, sker under ledning av förskollärare. Andra utbildningsinslag behöver däremot inte vara under förskollärares ledning, men kan vara det.

Förskolor kan mycket väl ha en bibelstund, som är icke-konfessionell, och sen övergå till en konfessionell del, om detta kommuniceras i informationen till vårdnadshavare. Däremot bör inte samlingen varva konfessionella inslag med undervisningsinslag, utan de bör vara avgränsade.

Det kan också vara en stor fördel för att tydliggöra det positiva valet att få delta i konfessionella inslag, att dessa avgränsas från annat. Det blir tydligt för barnen när de går till ett särskilt 3 andaktsrum, eller när man tar fram andaktsmattan och sätter sig på den, att det här är något extra som förskolan erbjuder.

3. Hur säkerställs frivilligheten?

Skollagen säger att deltagandet i konfessionella inslag ska vara frivilligt. Tidigare har frivilligheten vid kortare konfessionella inslag kunnat uppfyllas genom att barnet/eleven kunnat delta passivt, t.ex. genom att vara närvarande, men inte själv be med i en bön. Nu sägs uttryckligen i förarbetena att barnet/eleven ska ha rätt att helt utebli från inslaget. Förskolan/skolan ska på förhand ha kommunicerat vilket likvärdigt inslag som erbjuds dem som inte deltar i det konfessionella inslaget. (se punkt 4)

Det kan sägas finnas tre steg av frivillighet i valet av en förskola eller skola med kristen konfessionell inriktning.

1. valet av en skola med denna inriktning är frivilligt
2. det är frivilligt att delta aktivt i de konfessionella inslagen
3. det är möjligt att helt välja bort inslaget och i stället få en "likvärdig" aktivitet

Om det finns barn/elever som inte vill delta i ett konfessionellt inslag, så torde både barn och vårdnadshavare i normalfallet tycka att steg 2 är en bra lösning, dvs. att det är rimligt att kunna vara närvarande, men inte delta aktivt. Verksamheten är dock skyldig att också erbjuda steg 3.

Det är också rimligt att det finns en förutsägbarhet för förskolan/skolan i fråga om arrangerandet av alternativa, likvärdiga aktiviteter. Det bör därför kunna krävas att meddelande om att barn/elev inte ska delta i konfessionella inslag ges i god tid, t.ex. inför en terminsstart. Förskolan/skolan behöver dock ha beredskap för lösningar också på kortare sikt.

I Propositionens författningskommentar tas det upp att de konfessionella inslagen bör avgränsas från andra inslag, för att frivilligheten ska vara reell. Exemplet visar hur regeringen tänkt sig att avgränsningen kan göras:

"Ett annat exempel är att en bön inför en vanlig måltid kan avgränsas från måltiden. Detta kan ske genom att t.ex. de som vill delta i bönen, eller som bara vill sitta med vid matbordet under bönen utan att aktivt delta i bönen, kan erbjudas att slå sig ned vid matbordet först. När bordsbönen är klar kan de barn som inte ville vara med under bönen erbjudas att sätta sig vid bordet."

Även om ovanstående är hur lagstiftaren tänker sig arrangemanget, menar vi att ett sådant tillvägagångssätt riskerar att på ett olyckligt sätt peka ut barn/elever. Omsorg om varje barn och elev behöver alltid vara vägledande för utformningen.

En annan fråga är om det är barnet eller vårdnadshavaren som ska välja. Förarbetenas resonemang är ottydligt på området. Det hänvisas i propositionen visserligen till några uttalanden av FN:s barnrättskommitté som indikerar att "också relativt unga barn ska enligt kommittén ha rätt till befrielse från konfessionella inslag i skolan utan att vårdnadshavares samtycke ska krävas". De uttalanden som hänvisas till är dock av tvivelaktig relevans för svenska förhållanden, eftersom de riktar sig till specifika länder, där religiös undervisning inom skolan innebär något helt annat än i vårt land. Samtidigt betonar propositionen att "utgångspunkten vid tillämpningen av skollagen [är] att för barn i förskolan och underåriga elever i övriga skolformer så utövas bestämmanderätten i deras personliga angelägenheter enligt föräldrabalken av deras vårdnadshavare, men att vårdnadshavarna enligt föräldrabalken ska ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål i takt med stigande ålder och utveckling".

Kristna Friskolerådet ser det som viktigt att förskolor och skolor med kristen inriktning är föregångare i frågor om barns rättigheter. Vi menar därför att elevers önskemål i fråga om deltagande i konfessionella inslag alltid ska respekteras, oavsett vårdnadshavares uppfattning. Kristen tro (och dess uttryck) är till sin natur frivillig och respekt för barnets integritet är grundläggande i en kristen människosyn. Samtidigt måste givetvis också föräldrarnas roll respekteras. Föräldern, inte förskolan/skolan och inte staten, är den främsta garanten för att ett barns rättigheter tillgodoses och mest lämpad att, i samråd med sitt barn, fatta beslut om barnets bästa. Det perspektivet är mycket tydligt i barnkonventionen. Vi rekommenderar därför att kontakt tas med vårdnadshavaren om en elev inte vill delta i konfessionella inslag, för att komma fram till en lösning där elevens vilja respekteras.

För förskolan förs ett resonemang i propositionen kring hur förskolan bör hantera en situation när ett barn inte vill delta i en bordsbön: "Om vårdnadshavarna har tillkännagett sin vilja att deras barn ska medverka vid dessa bönstillfällen, men barnet meddelar förskolläraren att han eller hon inte vill delta så behöver förskolläraren genom frågor undersöka skälet till att barnet inte vill delta. Förskolläraren får därefter avgöra, utifrån barnets ålder och mognad, om barnet bör sitta med vid bordet från början och antingen läsa med i bönen eller vara passiv eller sätta sig vid bordet direkt efter bönen. Det ligger i sakens natur att det inte går att tvinga ett barn som sitter vid ett bord att läsa en bön om barnet inte vill det."

4. Hur säkerställs informationen till elever och vårdnadshavare?

Huvudmannen för utbildningen är skyldig att försäkra sig om att barn/elever och vårdnadshavare är införstådda med att deltagandet i konfessionella inslag är frivilligt.

Konfessionella inslag får endast förekomma vid sådana tillfällen som huvudmannen på förhand skriftligen informerat om.

I förskolan räcker det att den skriftliga informationen ges till vårdnadshavare.

I skolan ska information ges till både elev och vårdnadshavare. Informationen ska vara skriftlig till vårdnadshavare, och till elever från årskurs 4 och uppåt. För yngre elever kan informationen alltså ges muntligt.

Den skriftliga informationen ska innehålla uppgifter om

- vilka konfessionella inslag som kan förekomma och när de kan förekomma,
- vilken likvärdig aktivitet utan konfessionella inslag som erbjuds som ett alternativ till en aktivitet där konfessionella inslag ingår,
- en upplysning om att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt.

Det finns inget krav på att elever och vårdnadshavare ska bekräfta att de fått informationen, men däremot att huvudmannen har vidtagit rimliga åtgärder för att vara säker på att informationen når mottagarna.

5. Vad är likvärdiga aktiviteter och hur kan dessa organiseras?

Huvudmannen ska på förhand tala om vilken likvärdig aktivitet som erbjuds barn/elever som inte deltar i ett konfessionellt inslag. Ordet likvärdigt är här svårtolkat och förarbetena ger ingen vägledning om hur det ska uppfattas. Det kan ifrågasättas om det över huvud taget går att ha ett likvärdigt inslag till något konfessionellt. Förarbetena konstaterar bara att ”den närmare 5 regleringen kan ges i verkställighetsföreskrifter”. Detta innebär att Skolverket troligen kommer få ett uppdrag framöver att utforma mer detaljerade föreskrifter.

Vid ett av Kristna Friskolerådets seminarier med anledning av lagförändringarna framkom en synpunkt att ett inslag, för att vara likvärdigt, behöver ta hänsyn till varje barns situation och förutsättningar, vilket innebär att det är omöjligt att på förhand fastställa vad som ska erbjudas.

Det finns alltså mycket att problematisera kring detta, men skollagen kräver att huvudmannen på förhand talar om vilken likvärdig aktivitet som erbjuds. En utgångspunkt kan vara att eleven, som alternativ till en morgonsamling, under ledning av personal får samtala om existentiella frågor. I förskolan kan det vara att lyssna till en bok och samtala om den. Kristna Friskolerådet avser att under 2023 samla in exempel på de likvärdiga aktiviteter som erbjuds, som inspiration för förskolor och skolor.

Om en frivillig samling, med konfessionella inslag, ligger utanför elevernas schemabundna skoldag, behöver inte någon annan likvärdig aktivitet erbjudas, enligt Kristna Friskolerådets tolkning.

6. Hur kan förskolan/skolan utveckla sin kristna profil inom ramen för lagstiftningen?

Det finns några goda hållpunkter för de konfessionella inslagen:

- De utformas så att alla elever, oavsett tro, kan ha behållning av dem.
- Allt sker med största respekt för varje barns integritet, vilket bland annat innebär att ingen får känna sig pressad till något den inte vill.
- De är ett verktyg för att säkerställa barns rätt till andlig utveckling, i enlighet med barnkonventionen.
- Barn/elever har själva stort inflytande över utformningen.
- De innebär ett positivt val, en möjlighet att få ta del av något som de flesta förskolor/skolor inte erbjuder.

Konfessionella inslag är dock bara en liten del av en förskolas/skolas kristna profil. Det finns väldigt mycket annat som är kopplat till profilen. Dels gäller det innehåll i själva undervisningen, som uppmärksammandet av kristna högtider och kunskap om kristen tro. Vidare är den kristna inriktningen ett redskap för att omsätta läroplanens värdegrund i praktiken. Dessutom bör hela undervisningsutformningen påverkas, i enlighet med den inspirerande föreläsning vi fick av David I Smith på TänkOm-konventet hösten 2022.

Varje verksamhet bör arbeta med frågan om vad man vill med sin kristna profil och utveckla verksamheten i enlighet med detta. Förändringarna i skollagen ger inte anledning att tona ner den kristna profilen, men däremot att utveckla och förtydliga den.

Råd för informationsdokumentet

- Sammanställ ett tydligt dokument om er kristna profil
- Tydliggör vilka konfessionella inslag som kan förekomma i verksamheten och när de kan förekomma. Beskriv gärna också vilka andra (icke-konfessionella) inslag kopplat till den kristna profilen som förekommer.
- Se till att också, om ni vill ha utrymme för detta, ha med att konfessionella inslag kan erbjudas barn/elever spontant, utifrån behov. Det kan t.ex. handla om en elev som är ledsen över något och att en lärare erbjuder att de ber tillsammans för

situationen. Klargör att detta i så fall enbart sker när barnet/eleven uttryckligen önskar det.

- Betona att deltagande i konfessionella inslag är frivilligt.
- Klargör vilka alternativ som erbjuds till de konfessionella inslagen och hur det ska meddelas om ett barn/elev inte ska delta i ett konfessionellt inslag
- Säkerställ att den skriftliga informationen når alla vårdnadshavare (t.ex. via en digital plattform), samt elever fr.o.m. åk 4.

Anmälan av konfessionell inriktning

Observera att en huvudman som avser att i fortsättningen driva en verksamhet med konfessionell inriktning, måste anmäla detta till tillsynsmyndigheten (lägeskommunen för förskolor, Skolinspektionen för skolor) senast 1 juli 2023. Detta är bara en anmälan av inriktning, så myndigheten kommer inte fatta beslut om godkännande. Huvudmannen behöver inte ange vilken konfessionell inriktning som ska bedrivas.

Skollagens nya bestämmelser om frivillighet och informationskyldighet ska tillämpas från och med det datum då anmälan skickas in till tillsynsmyndigheten.

Viktiga lagar och förarbeten

- Skollag (2010:800)
- Regeringens proposition 2021/22:157 (Tydligare krav på fristående förskolor, skolor och fritidshem med konfessionell inriktning)
- Utbildningsutskottets betänkande 2021/22:UbU29 (Tydligare krav på fristående förskolor, skolor och fritidshem med konfessionell inriktning)